mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1982

RUGPJŪČIO MĖN. 21 d. / AUGUST 21, 1982

PART TWO — Nr. 173 (30)

Šiame numeryje:

Ką eilėraštis reiškia?

Dinamiško kultūrininko sukakčiai: Juozui Keliuočiui, buv. „Naujosios Romuvos“ redaktoriui, 80 metų.

Adolfas Valeška apie savo kontaktus su Juozu Keliuočiu ir jo veikla.

Rašytojas John Cheever (1912-1982).

Prano Visvydo eilėraščiai.

Ką Ernestas Renan pasakė Gustavui Flaubert: žodis nepasakytas lietuvių rašytojų suvažiavime, Clevelande.

Nauji leidiniai.

Kertinė Parašte

Ką eilėraštis reiškia?

Taip daugiausia klausia gerų intencijų žmonės, bet ir poezijos priešai, sako M. Boulton "The World of Poetry". Tokie žmonės nori lyg išplėšti ir rasti vieną mintį ar jos formą eilėraštyje iš viso originalaus eilėraščio, kuris dažniausiai susidaro iš gausybės proto, jausmo ir fizinių elementų. Poezijos gal net negalima išmokyti, įdomiai ir kategoriškai teigia australų poetas W. Stafford ("The Writer" vas. 82), nors poezijos mokytojas ir mato kaip eilėraštis yra "padarytas". Ir kritikai analizuoja juos, jų veikimą į skaitytoją ir padeda suprasti apie ką šnekama. Bet pats eilėraščio kūrėjas, sako W. Stafford, žiūri visai į kitą pusę, ne kaip eilėraštis padarytas, bet "kokie nauji galimumai man atsitinka? Kas būtų, jei...?"

Ne tik poetų, bet ir visų menininkų galvosena yra panaši, jis išveda, bet ypač poetai nukenčia nuo tiesioginio klausimo "kaip tą eilėraštį parašei?" Poetai turi branginti šį požiūrį ir protavimo būdą, kadangi nėra jokio "kaip", o tik kūrybos arena. Jie dalyvauja joje per daug teoretiškai neišlavinti ir vis iš naujo pasiruošę būti "ne per daug žinantys", su tam tikru atsargumu. Per didelis žinojimas lyg pakenkia poezijai.

Kasdieninė kalba ir straipsniai mums teikia informacijos. Joje yra temos, reikšmės sakiniuose ir paragrafuose, ir mes tai žinome. Bet ir tokia kalba teikia ne tik informaciją: ji yra ir gan meniška informacinių žinių gamintoja, skaitytojas šokinėja kaip šokyje pro tos prozos sakinius, kurie jį informuoja. O poezijoj pro eilutes, sinkopes, keistus kalbos pasisukimus ir šen bei ten pro keisčiausias deformacijas. Poezijoj šis kalbos plevenimas, sklandymas, skrajojimas, slampinėjimas ir bastymasis yra kaip tik poezijos ir poetų ypatumas. Jie tuo gyvena ir todėl atrodo gal net keisti masėms. Net valdžioms, kurios stengiasi įžiūrėti eilėraštyje įtartinų prasmių: ar kartais poetas nėra peršokęs jų pastatytų sienų ir tvorų savo šokyje? Bet jį sunku tame žaidime pagauti. Jis yra vikrus savo vaizdų ir formos efektuose, miklus statyti savo keistas pilis su savo kalba.

Ši poezijos galimybių arena yra jam, ir gal kiekvienam, visuomet prieinama tada, kai žmogus galvoja, stebi kitą žmogų, gamtą, daiktus ar save ne tiesiog, bet "pro akių kampelį". Per didelis žinojimas ir pasiruošimas poezijai yra negeras , sako W. Stafford, — blogesnis už nesidomėjimą poezija. Kaip amerikiečių poetas Robert Frost yra pasakęs: poezija yra kaip vos matoma žvaigždė danguje. Jei žiūrėsi į tą žvaigždę tiesiai, jos nematysi. Bet jei žiūrėsi truputėlį kiek iš šono — ir, štai, ji pasidaro matoma.

Eilėraštis kartais gali atrodyti ir kaip rimtas "anekdotas" ar "tiesa", kuri išmoko kaip lanksčiai sportuoti, bet eilėraštis nei per jėgą, nei laiminga, nei labai lengvai neateina į galvą — poetas tam turi būti atidus ir labai imlus. Poezija gali būti ir bet kas pasakyta ir užrašyta ant lapo tokiu būdu, kad ji patraukia skaitytojo ar klausytojo dėmesį ne savo tema, savo forma, bet savo specialiom aplinkybėm, savo sąlygom, savo smulkmenom. Skirtumas tarp svarbių esminių dalykų (proza) ir smulkmenų (poezija) dažnai parodys ir pabrėš, kur yra proza ir kur poezija.

Poezija ateina ir gimsta iš nuolatinės avantiūros, ieškant sau tokių galimybių, kurios iškyla paviršiun su jausmais, prisiimant naujas, niekad nesutiktas idėjas. Poezija nežengia atgal, ji eina į priekį, ir ji visuomet buvo atskiras patyrimų krioklys, nuolat pralenkiantis tai, kas buvo realybėje įvykę, sako W. Stafford.

Taigi, primena W. Stafford, poezija yra ir tokios rūšies rašymas, kurios redaktoriai beveik neliečia ir netaiso. Jie gali turėti daug idėjų, kaip faktus pataisyti straipsnyje, kaip ką jame pridėti, sutvirtinti, pagrįsti, proporcijas pakeisti. Grožinėj prozoj yra naudingas reagavimas, nes rašantis dažnai nežino kada sustoti. Bet poetui? Poetas neklausia, kokie pakeitimai gali daugiau patraukti skaitytoją. Skaitytojui reikia tik įsitraukti į poezijos "dievišką prasmę" ir prisitaikyti prie neįprastai išspausdinto poezijos puslapio.

Tokios mintys gali kiekvienam mūsų praversti ne vien Poezijos dienų, poezijos rečitalių bei literatūros vakarų progomis, bet ir kasdieninėse literatūrinio nusiteikimo valandose.

P. Melnikas

Dinamiško kultūrininko sukakčiai

Juozui Keliuočiui, buv. „Naujosios Romuvos“ redaktoriui, 80 metų

Bern. Brazdžionis

1902-ji metai mums yra davę keletą žymių kultūros žmonių, literatūros kūrėjų: šiais metais švenčiame net tris aštuoniasdešimtus gimtadienius: Stasio Santvaro, Vytauto Alanto ir Juozo Keliuočio. Visi jie tebėra gyvi ir kūrybingi, du plačiajame pasauly, vienas — Juozas Keliuotis — žurnalistas, redaktorius, plataus masto kultūrininkas gyvena Vilniuje. Nestiprios sveikatos, fiziškai kankinamas įvairių negerovių, keletą ar keliolika metų atkentėjęs ištrėmimus Sibire, paskutiniu laiku gaudamas mažytę senatvės pensiją, skursta viename Vilniaus priemiesčių, Antkalnyje, vienguogis išlikęs visą gyvenimą. Vienišas ir dabar, užmirštas net tų, kuriuos jis kėlė, rėmė. Kadangi kurį laiką turėjo gerus ryšius su užsieny gyvenančiais lietuvių kultūrininkais, net su dabartiniu Nobelio premijos laureatu Č. Milošu (Paryžiuje), gaudavo nemažai meno ir literatūros naujienų, buvo lankomas jaunųjų šio meto dailininkų. Pas Keliuotį jie tikėjosi gauti nors menką žiupsnį gaivaus laisvo pasaulio kultūros padvelkimo. Vienas dailininkas nupiešė Keliuočio portretą, kitas — skulptorius — sukūrė skulptūrą... Aplankydavo jį ir iš užsienio atvykę lietuviai, nuveždavo naujienų iš menininkų gyvenimo, vieną kitą seno bičiulio dovaną.

Bet oficialioji spauda įkinkė jį į savo propagandą, privertė daug nepriklausomos Lietuvos gyvenimo reiškinių pasmerkti, pasisakyti už tarp "dorų išeivių" ir "tarybinės Lietuvos" kultūrinių ryšių "tiltų statymą", atsiriboti nuo tų išeivių, kurie rūpinasi Lietuvos likimu, vadinamų "vaduotojų". Jeigu ir lanko kas, tai kaip „muziejinę retenybę“. Jo paties žodžiais sakant, "net svečių garbės knyga guli ant stalo ir laukia parašų. O pernai nusiskundė: "Iš užsienio šiemet niekas manęs neaplankė". Kur aplankys, kad anksčiau apsilankiusieji buvo tardyti ir persekioti. Mat, Keliuotis esąs "persona non grata".

Vis labiau varginamas nesveikatų, jis lietingais sezonais net ištisus mėnesius neišeina iš namų. Tačiau dvasia, atrodo, išlikęs laisvas ir nepalaužtas — su plunksna rankoj ir su popieriaus lakštu ant rašomo stalo praleidžia dienų dienas — verčia iš svetimų kalbų, rašo dramas, atokvėpiui kuria poeziją ir atgaivina nepriklausomos Lietuvos gyvenimo kultūrininkus, rašytojus ir savo amžiaus veikėjų portretus. O bendradarbiavo ir bendravo jis su daugeliu labai žymių ir spalvingų asmenų, turėjusių didelę įtaką, įžymius vardus, užėmusių aukštas vietas. Kai kurie atsiminimų pluoštai apie J.A. Herbačiauską, J. Tumą - Vaižgantą, Faustą Kiršą ir kt. rodo, kad autorius turi išlaikęs gyvus jų sielos veidus, ryškius ir skirtingus charakterius (net su detalėmis) ir kad pajėgia dar visa tai atpasakoti gyvybe pulsuojančiu keliuotišku stilium, nepavargusiu talentingos plunksnos žodžiu.

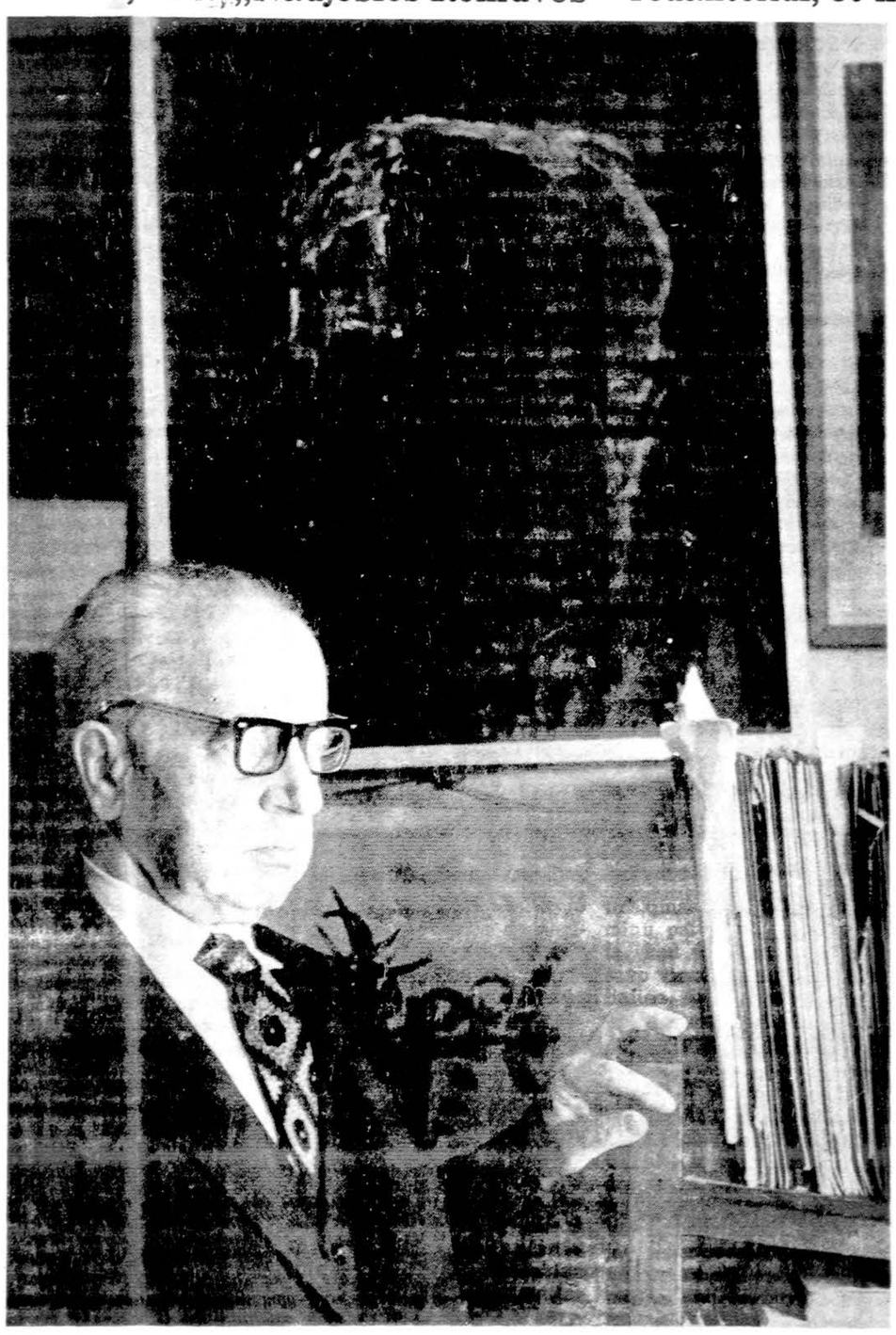

Juozas Keliuotis, nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu įtakingiausio kultūros savaitinio žurnalo „Naujosios Romuvos“ steigėjas ir redaktorius, dinamiškos veiklos kultūrininkas, gyvastingas publicistas. Juozui Keliuočiui š.m. rugpjūčio 22 d. sueina 80 metų. Sukaktuvininkas gyvena Vilniuje.

Rankraštyje likę atsiminimai apie Vincą Krėvę, V. Mykolaitį - Putiną, Sofiją Čiurlionienę, dail. J. Vienožinskį ir kitus neabejotinai yra nemenkesni. Gal dar sodresni asmenybių spalvomis ir gyvenimo faktais. Šie asmenys "tarybinėje" spaudoje jau minimi, bet jie turi būti tik traktuojami pagal socialistišką marksistinį metodą, ir kitokioje spalvoje nušviesti jie neturi teisės viešumoje rodytis. Tie rankraščiai iš autoriaus nuperkami bibliotekų rankraštynų ir padedami ad calendas graecas. Daug reikšmingesnis jų poveikis būtų skelbiant juos šiandien, kai jaunoji karta yra tiesiog ištroškusi atviro žodžio apie savo tėvų laikotarpio žmones, kūrusius dabartinės Lietuvos kultūros, mokslo ir meno pagrindus...

Gimęs 1902 m. rugpjūčio 22 d. Rokiškio apskrityje, impulsyvus ir jautrus kaip ir visi rokiškėnai, gim. lankė Biržuose, Rokišky ir baigė Panevėžyje 1922 m. Iki 1926 m. studijavo Lietuvos un-to Teol. — Filosofijos fakultete, kurį baigęs Lietuvos katalikų mokslo akademijos buvo pasiųstas gilinti studijų į Paryžių.

Sorbonoje studijavo filosofiją, literatūrą, meną, sociologiją ir žurnalistiką (1926-29 m.). Studijų metais lankėsi Čekoslovakijoje, Vengrijoje, Jugoslavijoje ir Vokietijoje. Grįžęs tik po kelių metų (1935) buvo pakviestas dėstyti žurnalistiką.

Dar studijuodamas Kaune, jis pasireiškė kaip sumanus, pilnas naujų idėjų redaktorius. Gavęs redaguoti jaunimo žurnalą "Pavasarį" (1924-26), J. Keliuotis tuojau išjudino jį iš įprastinių formų, — straipsniai pagyvėjo, turinys suaktualėjo, įvedė naujų skyrių, tokių, kurie vieną skaitytojų dalį švietė ir žiniomis turtino, o kitą — intrigavo: atsirado rašiniai "tik mergaitėms", o "vyrams neskaityti". Kur tau neskaitys! Skaitė ir vieni ir kiti. Žurnalas išpopuliarėjo ir ne pavasarininkų tarpe. Jame mielai bendradarbiaudavo jaunieji literatai ir universiteto studijų kolegos.

Kai po studijų ir plačių kelionių po Europą J. Keliuotis grįžo į Kauną, iš karto su juo siūbtelėjo nauja moderniosios Europos dvasia. Likę savoje žemėje kolegos ir jaunesni, po jo raštijon atėję žmonės, nekantriai laukė europietiško žurnalisto, Paryžiuje išėjusio aukštuosius spaudos mokslus, veiklos ir žodžių. Pakviestas į "Ryto" vyr. redaktoriaus kėdę, atrodo, J. Keliuotis neišsiteko. Jį troškino partijų rutina. Prieš akis jis turėjo savojo kelio viziją. Pradėjo organizuoti naują kultūros žurnalą, kokio Lietuvoje dar nebuvo buvę, — "Naująją Romuvą" — iliustruotą įvairų meno ir mokslo populiarizacijos bei visuomeninio gyvenimo savaitinį žurnalą. Sutelkė būrį pačių įžymiųjų to meto visuomenininkų mokslininkų, rašytojų ir dailininkų.

Bodėdamasis telkšančia susitaikymo — prisitaikymo ramybe, nepakęsdamas rytietiškų nihilistinių tendencijų, kabinetinio kultūr — bolševizmo, saviškiuose augančio karjerizmo, J. Keliuotis kaip savo raštuose, taip ir savo redaguojamame žurnale kėlė iš tautos gelmių kylančią kūrybą, kurstomą jaunatviško entuziazmo ir europietiškos dinamikos. J. Keliuotis savo žurnale skyrė daug vietos mūsų menininkams, grįžusiems iš Paryžiaus, reikštis kūryba ir diskusijomis, atveriant Lietuvos jaunam menui vartus į Europos laimėjimų lobius ir tiesiant naujus lietuviškos kūrybos horizontus. Dailės parodų progomis pasigirdo drąsus kritikos žodis, o teatro, operos pastatymai ir literatūros veikalai susilaukė reiklaus ir įžvalgaus įvertinimo. "Naujoji Romuva", didelio formato, gero popieriaus (to meto sąlygomis) gausiai iliustruota meno reprodukcijomis, pasidarė įdomus ir būtinas inteligento žurnalas. Jis drąsiai kėlė daugybę aktualių visuomeninio gyvenimo, kultūros, moralės, estetikos klausimų, lietė reikšmingus Lietuvos ir užsienio gyvenimo įvykius, dėjo žymiųjų užsienio rašytojų vertimų, apžvalgų, kronikos. Žurnalas netarnavo jokiai partijai, jis tik rūpinosi, "kad mūsų kultūra būtų moderniška ir europietiška, krikščioniška ir lietuviška". Tatai imponavo ir kūrėjus ir plačiąją visuomenę.

Žurnalas nesinaudojo jokiom finansinėm paramom, nei subsidijom: jį išlaikė prenumeratoriai.

Nedidelė patalpa Laisvės alėjos namų kieme talpino redakciją ir administraciją, kur parvykęs iš Paryžiaus laikiną pastogę gavo ir aktorius J. Miltinis, artimas Keliuočio draugas, kur savo rankraščius nešė ir Vaižgantas ir Vaidilutė, ir Turauskas, ir Tulauskaitė, ir A. Miškinis, ir Jonas Kossu - Aleksandravičius, ir M. Vaitkus, ir J. Vienožinskis...

J. Keliuočio ir žurnalo veiklos idėjos kunkuliuote kunkuliavo ir nei siaurose patalpose, nei žurnalo rėmuose

(Nukelta į 2 psl.)

Mano kontaktai su Juozu Keliuočiu ir jo veikla

Adolfas Valeška

Šie prisiminimai apie Juozą Keliuotį yra pagrįsti dažnais su juo susitikimais ir bendradarbiavimu įvairiose meno srityse. Apie Keliuotį galima būtų daug kalbėti, nes jis pats ir jo redaguojamas žurnalas „Naujoji Romuva" buvo plačių pažiūrų ir apimantis daugelį sričių, tad nupasakoti visa, kas buvo svarstoma „Naujojoje Romuvoje", reikėtų po ranka turėti visus jos komplektus. Nuo jos gyvavimo praėjo daug laiko ir, remiantis vien atmintim, neįmanoma visko atkurti. Užtat šiuose prisiminimuose kalbėsime apie Keliuotį, kurį prisimenu, ir jo veiklą, kuri turėjo ryšio su mano paties ir Juozo Keliuočio tos pačios krypties užmojais. Šiandien, žiūrėdami į Keliuotį istorinėje perspektyvoje, matysime asmenybę su jo paties dramatiškais išgyvenimais ir jo įnašą Lietuvos kultūrai.

Pirmiausia, nors trumpai, norėčiau paminėti laikotarpį dar prieš „Naujosios Romuvos" pasirodymą. Nedaugelis mūsų težino, kokia padėtis vos atsikūrusioje Lietuvoje buvo dar 1920-taisiais metais. Iš tikrųjų, kraštas ir žmonės kėlėsi iš pelenų, ypač kultūrinėj ir ekonominėj srity. Nepamirškime, kad anuomet Kaunas praktiškai dar nebuvo lietuviškas miestas. Gatvių pavadinimai ir iškabos buvo netgi trimis kalbomis: lietuvių, lenkų ir žydų. Ir Kauno gatvėse ne visada dar galėjai lietuviškai susikalbėti.

Tais 1920-taisiais metais įstojau į dail. Justino Vienožinskio piešimo kursus, kurie vėliau išsivystė į Lietuvos Meno mokyklą. Ano meto studentai parankiui neturėjome jokios meninės literatūros, nekalbant jau apie menininkų darbų reprodukcijas, skaidres ar filmus. Netgi anglį piešimui turėjome patys sau pasigaminti. Ir teatras buvo didžiausiame materialiniame skurde. Reikėjo lopyti visokius senus skudurus ir ardyti senus maišus dekoracijoms pasigaminti. Beveik niekas ir tenai nekalbėjo lietuviškai ir visa komunikacija buvo atliekama rusų kalba. Opera šiek tiek dar pritraukdavo lankytojų, bet drama buvo vaidinama tik mažai valstybės valdininkų ir jų šeimų grupei. Tai buvo charakteringa visam mūsų beatsikurainčios tautos gyvenimui. Tačiau netrukus įsisteigė daugiau mokyklų, o iš kaimų ir miestelių jaunimas suplaukė į tas mokyklas. 1923-čiais metais turėjome jau ir savo valiutą — litus. Mūsų tautinis gyvenimas užvirė su nepaprasta energija, ir jau 1925-taisiais metais turėjome ne tik valstybinę, bet ir švietimo, ir ekonominę bazę. Galima sakyti, kad tai ir buvo nepriklausomos Lietuvos pirmoji epocha. Prieš tai, nežiūrint, kad mūsų jaunimas anais pirmaisiais metais buvo išaugęs Basanavičiaus, Kudirkos, Maironio, Tumo-Vaižganto ir kitų tautinio atgimimo vadovų patriotinėje atmosferoje, tautinio intelektualizmo dar nesimatė, jo idėja dar nebuvo liečiama.

Didele patriotine įtaka galėjo būti teatras, bet anuomet ir teatras dar tebebuvo daugiau rusų teatro surogatas, o ne mūsų tautos atspindys. Kada vokiečiai stengėsi kuo greičiau sovokietinti Rytprūsius, tai vienas jų išminčius pasiūlė tą suvokietinimą suintensyvinti per teatrus.

Visas gyvenimas mūsuose tada dar virė politinėje ir pasaulėžiūrinėje demagogijoje. Bet tuo metu kaip tik mūsų jaunimas, studijuojąs Vakaruose, sugrįžęs jau atsivežda vo naujų civilizacijos idėjų. Mes, dailės studentai, buvome laimingi, nes turėjome mokytoją dailininką Justiną Vienožinskį, kuris meno mokyklos stipendininkus siųsdavo studijuoti į Prancūziją, nes prancūzai kaip tik ir buvo artimiausi mūsų tautos charakteriui.

Kaune buvo įsigalėjęs paprotys, kad baigusieji Kauno Meno mokyklos aukštąjį skyrių dailininko vardu buvo tituluojami tik jaunieji menininkai. Žodžiu, vyresniajai dailininkų kartai „tiko" tik teptukus plauti... Tada (apie 1930-čiuosius metus) nutariau suorganizuoti Nepriklausomųjų dailininkų draugiją ir į steigiamąjį susirinkimą pakviečiau nemažai vadinamųjų „jaunųjų menininkų". Pradėjus pakviestiesiems rinktis, ateina ir Antanas Samuolis, ir viešai pareiškia, kad nuo šios dienos ir jis yra dailininkas, o ne „jaunas menininkas", nes pakvietimas buvęs adresuotas „Dailininkui Antanui Samuoliui". Principinis tų nepriklausomųjų dailininkų credo buvo: „... Mes ieškome originalių ir tautinių kūrybai kelių. Vadiname save nepriklausomais, nes nenorime būti pasenusių meno formų vergais. Taipgi nesilaikome kurios nors vienos modernios krypties, o pasiliekame laisvę kiekvienam kurti ir keliauti savo individualiu keliu".

Pirmoji mūsų paroda buvo 1930-tais metais Vytauto Didžiojo universiteto didžiojoje salėje. Per parodos atidarymą Tumas Vaižgantas taip ir pareiškė man: „Vyručiai, matau, kad lipate seniesiems ant kulnų..." O aš ir pagalvojau: „...o galgi netrukus užlipsime jiems ir ant galvų...", nes aš jau buvau keletą kartų susitikęs ir kalbėjęs su Keliuočiu, kuris ieškojo materialinių galimybių išleisti „Naujajai Romuvai".

Man atrodė, kad pirmieji „Naujosios Romuvos" mecenatai buvo kan. Fabijonas Kemėšis, kan. Adolfas Sabaliauskas - Žalia Rūta, Vytauto Didžiojo universiteto prorektorius prel. prof. Blažiejus Česnys ir kiti.

Viena popietį užeinu pas prelatą Česnį ir kambaryje, kuriame gurkšnodavome kavą, pamačiau pastatytų dar keleta stalų ir prie jų — sėdinčius Juozą Keliuotį ir jo brolį Alfonsą, humanitarinio fakulteto studentą, beredaguojančius „Naujosios Romuvos" pirmąjį numerį. Man buvo aišku, kad čia ir prasidės mūsų civilizacijos naujoji epocha.

„Naujoji Romuva", bent kiek gavusi materialinės paramos, neilgai svečiavosi pas prelatą Česnį ir persikėlė į savo nuolatinę būstinę Laisvės Alėjoje, nr. 31b. Juozo Keliuočio idealizmas, universali tolerancija ir intelektualinis subrendimas Prancūzijoje nepaprastai patraukliai veikė mūsų jaunąją kartą. „Naujosios Romuvos" būstinė buvo vos už kelių namų nuo mano studijos, tad su Juozu susitikdavome labai dažnai. Tos „Naujosios Romuvos" patalpos, galima sakyti, pasidarė visokio plauko „širšynu" (daugiausia — literatų). Kad galėtume plačiau išsišnekėti ir išgirsti daugiau nuomonių mūsų kultūros srityje, sutikau suorganizuoti „areną", kurią pavadinome „Juodosios kavos klubu", iš tikrųjų — „Naujosios Romuvos pirmadieniais". Tuose „pirmadieniuose" buvo diskutuojami įvairiausi klausimai, tos diskusijos buvo suglaustai surašomos ir paskui „Naujojoje Romuvoje" atspausdinamos. Kiekvienam klausimui diskutuoti buvo sudaromas ne daugiau 25-kių asmenų sąrašas ir vienas ar du prelegentai. Tenai buvo svarstomos dailės, literatūros, muzikos, teatro ir mūsų kultūros planavimo problemos, o taipgi mūsų valstybės politinė struktūra. Tie „pirmadieniai" savo diskusijų visuotinumu turėjo parlamentarinį charakterį.

Juozas Keliuotis. Nuotrauka 1970 m.

Prasidėjus tam mūsų kultūros tautiniam judėjimui, mus dar vis slėgė peršamos nuomonės, jog mes, lietuviai, kultūrą pasisavinome iš rusų ar lenkų, arba, kad mes esame Rytų ir Vakarų kultūrų sintezė. Kartą susirinkome dailininkai diskusijoms, kuriose dalyvavo ir vyresniosios kartos atstovai: Paulius Galaunė — Čiurlionio galerijos direktorius ir dail. Justinas Vienažinskis. Buvo nagrinėjami įvairūs meno klausimai. Ir tada skulptorius Juozas Mikėnas paklausė: „O kas gi yra tas mūsų liaudies menas tautine, formine ir meno istorijos prasme?" Atsakymo į tą klausimą nebuvo. Kaip tik tuo metu buvau perskaitęs prancūzų istoriko ir meno filosofo Taine knygą „Histoire de la literature anglaise", kurioje buvo aprašoma anglų literatūros istorija. Toje knygoje jis gana originaliai analizavo anglų literatūrą, lygindamas ją su įvairiais kitų tautų — prancūzų, germanų ir kitų tautų ir įvairių laikotarpių tautiniais charakteriais. Tuo metu kilo man mintis pritaikyti tą metodą analizuojant ir mūsų tautos meno charakterį. Praleidau kelerius metus, keliaudamas po Europą, ieškodamas atsakymo savo užsibrėžtam tikslui. Mano dėmesys krypo ne tik į architektūrą, skulptūrą, tapybą ir grafiką, ieškant mūsų pačių būdingų bruožų, bet taipgi kreipiau dėmesį ir į kitas sritis — į dramos teatrą, baletą ir netgi papročius prie stalo ir į tuolaikinę žmonių aprangą. Tų tyrinėjimų išvadas „Naujoji Romuva" paskelbė dviejuose straipsniuose: „Lietuvos meno charakteris" ir „Mūsų liaudies skulptūra". Išvada buvo, kad mes aplamai savo kūryba esame artimiausi (su retom išimtim) romanų tautų meno charakteriui.

Keliutis labai priešinosi tendencijai tų žmonių, kurie, dar būdami jauni, gyveno Rusijoje, baigė ten mokslus, buvo rusų kultūros ir „miesčioniškumo" įtakoj, o grįžę namo, ne vienas propagavo mintį, kad, girdi, Rusija atnešė mums kultūrą. Suprantamas tų žmonių sentimentas rusų literatūrai, teatrui ir muzikai, kurie išaugo 19-tame amžiuje, bet ir tie (daugiau ar mažiau) buvo Vakarų kultūros įtakoje. Ir iš tikrųjų, Rusija nuo Bizantijos įtakos pasisuko Vakarų kultūros link tik 18-tajame amžiuje, Petro Didžiojo laikais. Kada Petrapilį („langą į Vakarus") statė dar pelkėse, tą statybą beveik išimtinai vykdė Vakarų Europos architektai ir statybininkai — prancūzai, vokiečiai, italai, anglai, etc. Pavyzdžiui, vokiečių architektas, kuris Berlyne pastatė Brandenburgo vartus, taip pat vykdė Petrapilio statybą, tačiau, išgyvenęs vos trejus mėnesius, tenai ir mirė. Taipgi dailininkas Levitanas, kuris laikomas rusų peizažo tėvu, buvo žydų kilmės, gimęs mūsų Kybartuose.

Tuo pačiu metu, kai „Naujosios Romuvos" veikla reiškėsi Lietuvoje, kilo mintis bendradarbiauti ir su užsieniu. Keliutis paskyrė visą „Naujosios Romuvos" numerį čekoslovakų kultūrai, jų menui. Taipgi išleido visą „Salon" numerį. Ir lenkai paskyrė visą savo kultūrinio laikraščio „Wedamosci Literacki" numerį Lietuvos menui ir kultūrai. Atvykę į Lietuvą užsieniečiai intelektualai buvo dažni „Naujosios Romuvos" svečiai, o „Naujoji Romuva" ir buvo ne kas kitas, o pats Juozas Keliuotis.

Kaip „Naujosios Romuvos" korespondentas 1934 m. vykau į Lenkiją su tam tikra misija. Su Lenkija tada diplomatinių ryšių neturėjome, bet tuo metu „korespondento" titulu Kaune buvo Lenkijos atstovas Katelbach. Aš gi į Lenkiją turėjau pereiti per „žaliąją sieną" prie Vievio, ir jau anoje pusėje ūkininkas nuvežė mane į geležinkelio stotį, iš kurios pagaliau traukiniu pasiekiau Vilnių. Vilniuje, Katelbacho rūpesčiu, jau buvau oficialiai legalizuotas. Tenai, pirmiausia, susisiekiau su lietuviais. Mano pagrindinis uždavinys buvo susipažinti ir gauti tikslių duomenų apie Vilniaus katedros remontą, nes po potvynio visa katedros struktūra buvo katastrofiškoje būklėje. Remontuojant katedrą, buvo vykdomi ne tik konstruktyviniai darbai, bet ir istoriniai atitengimai. Mūsų nenaudai vyriausias remonto vykdytojas architektas Klos buvo didelis Lietuvos priešas ir istorijos faktų neigėjas. Susipažinau su kitu katedros remonto personalu, ir iš jų gan daug man reikiamų duomenų sužinojau.

Iš Vilniaus nuvažiavau į Varšuvą. Tenai mane jau globojo Užsienių reikalų ministerijos spaudos direktorius, jeigu dar prisimenu gerai, tai jo pavardė buvo Swencicki ir jo asistentė panelė Gorzinska. Apie „Naująją Romuvą", kaip man atrodė, jie buvo gerai informuoti, ir man jau buvo sudarę programą aplankytinoms meno ir kultūros vietovėms. Pirmasis mano vizitas buvo laikraščio „Wiedomosci Literackie", kuriame buvo atspausdintas prof. Juozo Brazaičio - Ambrazevičiaus straipsnis apie mūsų literatūrą ir mano apie lietuvių dailę. Nuvykau į Akademiją, kurioje mūsų Čiurlionis studijavo. Akademijos rektorius Pruszkowski aprodė akademiją ir tenai pamačiau šešis Ciurlionio ekspresionistinius darbus. Rektorius teigė, kad Čiurlionis turėtų būti įtrauktas į ekspresionizmo pradininkus, nes tie jo darbai buvo padaryti kaip tik šiai krypčiai prasidėjus. O man buvo nuostabu, kad Kaune niekas tuo nesidomėjo, tuo labiau, kad tuo metu Varšuvoje privačiose rankose dar buvo gana nemažas Čiurlionio darbų skaičius. Lankiau muziejus, mokyklas, architektūrinius paminklus ir kitas vietoves pagal nustatytą planą. Turėjau eiti į dramos teatrą, bet, laikraštyje perskaičiau, kad tą vakarą bus Wagnerio „Lohengrino" opera, tai pakeičiau planą ir nuėjau į tą operą. Po pirmojo veiksmo pertraukos metu vaikštinėjau sau vestibiulyje ir pamačiau ateinančius tris pažįstamus: kan. Mironą, ponią Tubelienę ir diplomatą Vileišį. Kai priartėjau prie jų, kan. Mironas pasakė: „Koks gi vėjas tave atnešė čionai?", ir nuėjome savais keliais. Tuo ir pasibaigė tas mūsų pasikalbėjimas. Kitą dieną susitikau su lenkų spaudos šefu ir jis, šypsodamasis paklausė manęs apie tą susitikimą. Paaiškinau jam, kad tai buvo tiktai pripuolamas įvykis. Tada jis pasakė man, kad jie galvoję, jog tai esąs revizitas, nes neseniai buvęs Kaune Lankijos buv. ministeris pirmininkas, kuris ten turėjęs pasikalbėjimą su Lietuvos prezidentu Antanu Smetona. Tą faktą jis dar patikslino, kad tie operoj sutiktieji svečiai buvo atvykę čia su latviškais pasais.

Iš Varšuvos išvykau į Krokuvą. Tenai turėjau įvairių sentimentalių pergyvenimų. Pirmiausia aplankiau Meno akademiją, kurioje buvau šiltai priimtas ir globojamas. Caro laikais daug jaunimo bėgo Krokuvon, nes tuo laiku ji priklausė Austrijai. Tenai buvo pilna vakarietiškos atmosferos ne tik mene, bet ir kitose srityse. Krokuvos Meno akademija davė mums pagrindinį meno srityje dailininką ir pedagogą Justiną Vienožinskį (ir Kauno Meno mokyklos planavimas buvo panašus į Krokuvos). Paskui mane pavedžiojo ir po įvairiausius restoranus, kuriuos anksčiau lankė Krokuvoje studijavę mūsų studentai. Iš tikrųjų, Krokuva labai skyrėsi nuo kitų Lenkijos miestų savo laisvumu, bohemišku humoru, meno paminklais. Sutikau ir žmonių, kurie dar atsiminė anksčiau čia studijavusius lietuvius studentus.

Aplankiau mane dominančias vietas ir po to vieną rytą, lankydamasis vieno profesoriaus studijoje, buvau pakviestas į restoraną užkandžiui, kuriame, girdi, būsią ir daugiau žmonių. Susirinkom pirmą valandą atskirame kambaryje, kur buvo gal apie 10 žmonių, keli dailininkai, Krokuvos muziejaus atstovai ir netgi keli veidai, matyti dar Varšuvoje. Kitų nepažinojau, tačiau tarpe jų buvo ir didžiausio Lenkijos laikraščio „Illustrowany Kurjer Codzienny" redaktorius ir savininkas, apie kurį dar Kaune žinojome, jog tai esąs didžiausias Lietuvos puolėjas. Susibūrimą

(Nukelta į 3 psl.)

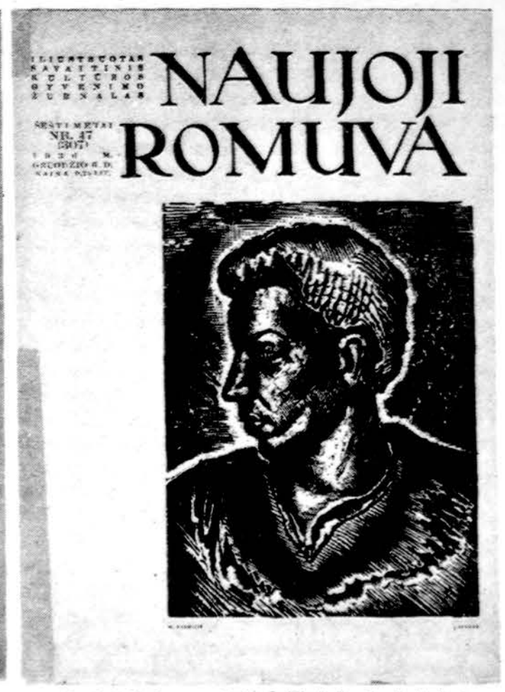

Šitaip atrodydavo žurnalo „Naujosios Romuvos" viršeliai, papuošti dailininkų darbais bei rinktinėmis ano meto nuotraukomis.

Dinamiško kultūrininko sukakčiai

(Atkelta iš 2 psl.)

nebeišsiteko. Reikėjo ir materialinių ramsčių. Sugalvota įkurti "N. Romuvos" bičiulių sąjungą, kurios tikslas būtų remti žurnalą materialiai ir ugdyti bei gyvendinti Lietuvoje krikščioniškosios kultūros ir tautinės civilizacijos mintį. Įkurta 1932 metais, o po metų veikė jau 19 skyrių Kaune (veikliausias ir gausiausias), Šiauliuose, Panevėžyje, Klaipėdoje, Rokišky, Telšiuose, Kėdainiuose, Utenoje ir kt.

Kaune rengiami kultūrinių diskusijų susirinkimai sutraukė sausakimšą salę mėgstančių pasiklausyti ugningai svaidomų frazių, kur tarp literatų ir nenuoramų dailininkų, rimtų profesorių ir žurnalistų nekartą galėjai išgirsti ir ramų kan. F. Kemėšį, ir judrų J. Tumą - Vaižgantą, ir žaibus svaidanti J. A. Herbačiauską, ir šimto pavasarių nešamą K. Binkį ir, aišku, patį greitakalbį Juozą Keliuotį tarsi dainuote išdainuojantį be pertrūkio, su mažais atokvėpiais besitęsiančią kalbą. Jis kalbėjo tarsi garsais rašyte rašytų nesibaigiančius sakinius, čia lyg uždusdamas, čia vėl atgaudamas kvapą. Jo kalbos stilius buvo lygiai toks pat, kaip ir rašto — nenutrūkstanti, neišmušama į šalis, ištisa minčių, argumetų, svarstymų ir išvadų srovė, su nedideliais slenksčiais ir dar su didesniu įsibėgėjimu, užliūliuojančia nuotaika.

Jau 1926 m. jis suredagavo leidinį "Jaunam spaudos veikėjui", kuriam raštų gavo iš A. Jakšto, Vaižganto, J. J. Puriškio, kartu įdėjęs ir jauno rašytojo J. Grušo bei savo. 1930 m. išvertė iš išleido L. Bertrando "Šv. Augustiną", tais pat metais sudarė jaunųjų literatų almanachą "Granitas", kur šalia šatrijiečių A. Vaičiulaičio, A. Dičpetrio, P. Karužos, Bern. Brazdžionio ir kt. dalyvavo J. Stanišauskas-Žvainys, St. Anglickis, A. Briedis, J. Banaitis ir kt., o vertimai: R. M. Rilkės, St. Georges, T. Werfelio, Oskaro Milašiaus, P. Claudelio. Aktualių turiningų straipsnių davė pats redaktorius (Poezijos meno problema), J. Grinius ir Ign. Skrupskelis. 1925 m. išleido studijas "Visuomenės idealas" ir "Visuomeninės filosofijos metmenys". 1930-32 m. pradėjo ir redagavo jauniesiems moksleiviams mėn. žurnalą „Ateities spinduliai", kuris, kaip ir "N. Romuva", kaip ir kita spauda buvo nutrauktas po 1940 m. invazijos.

J. Keliuotis priklauso tai nepriklausomoj Lietuvoj išaugusių kultūrininkų kartai, kuri pirmoji "atėjusi nuo žagrės" visu gaivališkumu ėmėsi tautos kultūros europinimo ir brandinimo.

Stebėdamasis žmogaus paradoksalumu, matydamas jo fizinį menkumą, palyginus su kitais gyvūnais, J. Keliuotis tvirtino žmogaus milžinišką kūrybinę jėgą. Kuriančios dvasios jėga žmogus pasidarė gamtos viešpačiu, bet kartu nenustodamas ir destrukcijos, griovimo ir naikinimo aistros. Jis tai vadina žmogų kankinančia liga, kuri epidemiškai apima net ištisas tautas bei valstybes. Bet tiems susirgimo momentams praėjus, žmogus vėl kyla iš griuvėsių ir su siaubu žvelgia į savo praeitį, — sako J. Keliuotis, — renka sutrupintos savo civilizacijos skeveldras ir vėl kuria naują gyvenimą, kuria tiesos, grožio ir gėrio pasaulį". Tai atsitinka, kai chaoso griuvėsiuose atsiranda asmenybių, tikinčių ateitimi ir skelbiančių ją savo tragišku buvimu, kaip ir mūsų sukaktuvininkas Juozas Keliuotis.

John Cheever, 1912 — 1982

Šių metų birželio 18 d. savo namuose Ossining, N. Y., vėžio ligos pakirstas, mirė ryškus mūsų kartos amerikiečių rašytojas John Cheever. Šį pavasarį dar pasirodė jo romanas "On What a Paradise It Seems". Jį rašė jau mirties šešėlyje, tad knyga yra lyg ir Cheever kūrybinis testamentas. Knygos pagrindinis veikėjas — senyvas, Naujosios Anglijos kultūros atstovas, Thoreau dvasinis palikuonis, Lemuel Sears. Jis dirba New Yorke, kur jo bendrovė gamina dėžutes skaičiavimo mašinų atminties tinklams. Žiemos metu nuvyksta į mažą miestelį aplankyti dukters ir ten čiuožia ant užšalusio miestelio ežerėlio Beasley's Pond. Čiuoždamas jis, kartu su visais kitais ant ledo skriejančiais, "visai pasiduoda iliuzijai, kad greitis ir grakštumas jiems priklauso ir tereikia tik, kad būtų apreikšti" (p. 8).

Rašytojas John Cheever

Tačiau netrukus vėl sugrįžęs pas savo nūmylėtą ežerą Sears sužino, jog miestelio savivaldybė patvarkiusi, kad jis būtų užpiltas šiukšlėmis. Sears labai pasipiktina, nes tai yra lygu išniekinimui to, ką jis taip neseniai patyrė kaip gyvenimo grožio atsiskleidimą. Pasiryžęs išgelbėti ežerą nuo sunaikinimo, jis tampa ir kraupių ir įstabių įvykių grandinės priežastim, kurių išdava yra vis dėlto ežero išgelbėjimas. Veikia ir tamsiosios jėgos — greitkelio pakrašty paliekamas kūdikis, nušaunamas ištikimas šunelis (scenoje labai primenančioje Brisiaus galą), dvi moterys susimuša maisto parduotuvėje, iš pasalų nužudomas mokslininkas.

Bet kada po šitų įvykių rezginio ir išrišimo knygos gale išaušta rytas, dangus yra giedras, ir Sears mąsto, kad "gal dar tebešviečia kelios žvaigždės, nors jis jokių ir nematė. Mintis apie žvaigždes sustiprino jo jausmų galią. Kas jį jaudino, tai jausmas, kad mus supa tie kiti pasauliai, kad žinom, nors ir netobulai, iš ko jie padaryti, ir kad nujaučiam, jog jie slepia kokį nors grūdą mūsų praeities ir mūsų būsimo gyvenimo. Tai buvo galingas jausmas, kad esame gyvi ant savosios planetos. Tai buvo galingas jausmas, kaip išskirtinai visoj kūrinijos platybėj esame apdovanoti turtinga proga. Tą valandą jis juto kokia nuostabi privilegija, kokia didi malonė mums čia gyventi ir save pačius meile atnaujinti. Koks tai atrodė rojus!" (p. 99 — 100).

Šie žodžiai gan tinkamai nusakytų ir Cheever kūrybą bendrai — jos pobūdį, tikslą. Į savo veikėjus Cheever nežvelgia kaip į herojus ar nusidėjėlius (nes tada jie turėtų užimti ir išlaikyti atitinkamą moralinę pozą). Gi Cheever žmonės yra būdingi savo paprastumu, ir jie visi su trūkumais irydom. Nežiūrint to, autorius nė iš vieno jų nesišaipo ir kiekvienam sugeba ir iš skaitytojo išgauti simpatijų. Cheever veikėjai veikia civilizacijos kontekste — jų gyvenimo siekiai ir moraliniai pasirinkimai vyksta mieste arba priemiesčių aplinkoje ir jis paprastai vaizduoja pasiturintį baltą anglosaksišką protestantišką Amerikos visuomenės klodą. Tačiau rašytojas mato šią aplinką kaip moraliniai reikšmingą — ir čia žmonės rungiasi dėl dvasinės pusiausvyros, dėl asmeninės vilties ateičiai, dėl vidinės teisybės.

Čia pasireiškia ir nemenki rašytojo komiški sugebėjimai — jis mato ne tik kasdieninius žmonių santykių ir elgesio ab-

(Nukelta į 4 psl.)

„Švelni vasarvidžio naktis, prie įlankos palinkus" Nuotr. V. Maželio.

Pranas Visvydas

VANDENYNO MOLAS

Tą vakarą aš negalėjau likt prie slenksčio:
mane viliojo brendantis į šiaurę molas.
Vandens masyvas žiburių tinkle ir valtys
vadino paklausyti šimtmečių alsavimo.

Tą vakarą lipau smėlėtais laiptais, liesdamas
turėklų vėstantį metalą. Miesto atspindžiai,
įstrigę sąnašų ir kriauklių spąstuos apačioj,
iš properšų kraupių lydėjo mano žingsnius.
Keli žūklautojų pavidalai uolėtam pakrašty
atrodė kaip bekraujės šmėklos, paliktos kažkam
sūriųjų vandenų Kūrėjo nuo paleozoinių laikų,
kai viešpatavo algės ir moliuskiniai pradai.

Aplinkui vandenynas, atviras kaip tėvo ilgesys,
apgaubęs erdvę, ruošėsi vidurnakčiui ir laukė
Sietyno pasakų. Staiga nuo mirgančios pašlaitės
balsai plasnodami pripildė vakarą. Erdvė prabilo
jūreivių atsisveikinimo šūkiais, maršais, maldomis.
Garsai artėjo, skilo, sukosi tarp užtvankos stulpų,
nubėgdavo vilnies putojančia briauna į šėmą skardį,
atoslūgio pagauti skendo marių tolumoj ir vėl
iš gilumos naujais bildėjimais ir gožos kumščiais
lyg bausmei pliekė akmenį ir birų skardžio smėlį.

Kada prie vėpūtės bokštelio atsistojau atsikvėpti,
per ramstį žvilgterėjęs, pamačiau žvaigždėtą gedulą
vandens paviršiuj ir likimo veidą. Man pagailo
visų aukų, audroj pakliuvusių į Poseidono pinkles.
Pagailo burlaivių, fregatų, ištaigingų jachtų,
linksmai ieškojusių užuovėjos laisvuos salynuos.
Pagailo jų romantiškų vardų: Živilės, Algio, Mildos;
jų iškeliavimo vainikų, mostų, vėliavų spalvotų.
Kur jie šią vasarą? Mėnulio glostomoj pakriūtėj skyla
kelionių kriauklės, ir koralų šakose liūdnai dainuoja
stiebų viršūnės, inkarai ir stangrios valčių tilės.

Tą vakarą, žiūrėdamas į Kalifornijos bedugnį skliautą,
prisiminiau Neries geltoną žvirgždą žarstančius draugus.
Birželio saulė tąsyk žalvariu skaisčiai tvaskėjo,
ir vyrų mintys juodalksnio irklais matavo upės gylį.
Tai juos vanduo gėlasis krikštijo kelionės narsai,
kad nepabūgę žvelgtų į visatos ramią ir neramią sielą
ir kad nuolat svajotų apie laisvės apskritimo grožį,
ir tolimos tėvynės būvį apdainuotų lopšio dainomis.

Girdėjau tyrą jų tikėjimą ant Kapistrano molo.
Švelni vasarvidžio naktis, prie įlankos palinkus,
kuždėjo magijos balsu ir būrė miestui mirtį... Aš,
pamilęs paslaptingą violeto erdvę, dar nenugalėtą,
lyg albatrosas, susigūžęs ašakotoj nišoj, laukiau
bangų šniokštimo pabaigos, naujų erdvėlaivių šviesos.
O vandenynas kantriai paguodos valtį supo sieloj,
lyg mano žilas tėvas pagaliau paklydėlį suradęs.

ATSPINDYS

Ko ieško mylimosios lango atspindys,
taip įprastai padovanotas jūrai?
Ko žaidžia virš laivų? Galantiškai
nusmaigstęs gaidomis turėklų virbus,
vėl su žirgais ir liūtais karuselėje
dainuoja vis tą pačią Prozerpinos dainą.
Ko ieško mylimosios lango atspindys?

Laimingas lyg vilties pažadintas glėbys,
vienintelis pakrantėj sužavėjęs jūrą.
Iš jo krūtinės lekia valtys ir karveliai,
bulvaro valkatos, basi šokėjai, gracijos,
petingi imtininkai, būgnai, aitvarai.
Parudę saulėj pirštai jo žaismu prie mūšos
nerūpestingai žarsto smėlio begalybę.
Ko ieško mylimosios lango atspindys?

Aure! — jo viešpatijos dėmesio centre
pakyla susimąstęs dainius, kūdikis gėlių,
apsvaigęs nuo spalvų siūbuoja tartum lendrė.
Ant jo blakstienų nusileidžia peteliškės.
Jis lenkias jūrai. Stebi saulėtus vaikus
ir jau nutuokia: naktimis seniai lauktoji
giesmė su atspindžio plaukais pabudo.

SEKMADIENIS

Sekmadienį gelsvoj kreolų aikštėj
išdidūs miestelėnai vaikšto.
Jiems el gitano apie meilę groja,
bet niekas iš kreolų nesustoja.
Šaligatvio balandžiai gal supranta,
kiek jausmo turi muzikanto rankos.
Iš jų burkuoliai laukia trupinėlių,
kurių jiems nenumes praeinančių šešėliai.
Gal prie fontano liūdinti mergaitė?
Gal jos guvus broliukas, su pagaikščiu
vis bandantis nudobti popiečio drugelį?
Tai toks sekmadienio saulėtas balius.
Šiandieną vėl nepasirodė Arlekinas,
linksmiausias aikštėje vaikinas.

Mano kontaktai su Juozu Keliuočiu ir jo veikla

(Atkelta iš 2 psl.)

pradėjome neformaliai, su humoru ir anekdotais. Pokalbio tematika tačiau greit pasikeitė, ir pajutau, kad tas pobūvis buvo dalinai suplanuotas ir pirmasis klausimą iškėlė kaip tik ano laikraščio redaktorius, kad lietuvių spauda, girdi skelbia įžeidžiančius straipsnius lenkų atžvilgiu. Atsakiau, kad yra tam tikro antagonizmo ryšium su Vilniaus klausimu. Tada jis atkirto, kad tai esąs nebe antagonizmas, o stačiai įžeidimas. nesgi „Trimitas" rašo, jog lenkai esą arkliavagiai ir kitokie niekadėjai. Tada pasakiau, kad ano „Trimito" neskaičiau, o pagaliau jis yra specifinės grupės leidinys, nebūtinai visą mūsų visuomenę įtakojantis ir tuojau pat pridėjau, kad ir jo laikraštis nekorektiškai vanoja mūsų valstybę ir jos gyventojus. Po visos eilės nuomonių pasikeitimo sutarėme, kad jie pakeis savo išsireiškimų stilių Lietuvos atžvilgiu, o aš, grįžęs namo, paveiksiu ir mūsų spaudą ta pačia prasme. Mūsuose tai nebuvo sunku padaryti, nes turėjome šiokią tokią „cenzūrą".

Kitas klausimas buvo man mažiau lauktas — tai didelis susidomėjimas ne tik „Naujosios Romuvos" žurnalu, bet ir visu to žurnalo ugdomu idėjiniu judėjimu. Pasipylė įvairiausių klausimų apie Keliuotį. Paaiškinau, kad iš esmės Keliuotis yra labai kukli asmenybė, žurnalistiką studijavo Prancūzijoje. Ir čia vienas lenkų tuojau įsiterpė: „Gerai, kad ne Vokietijoje". Pabrėžiau, kad Keliuotis yra jaunosios kartos Lietuvos intelektualas, ieškąs ne tik kultūrinės, bet ir visuomeninės bei politinės sintezės. Vėl vienas paklausė: „Kokie ‚Naujosios Romuvos' ateities planai?" Atsakiau: „Jeigu skaitote ‚Naująją Romuvą', tai galite matyti ir jos tendencijas. Keliuotis nėra labai patenkintas Lietuvos kultūrine ‚politika', o taipgi ir politine santvarka. Jis kritikuoja kai kuriuos klerikalizmo sluoksnius, nors pats yra katalikas. Taip pat „Naujoji Romuva" turi savo organizaciją ir klubą Kaune. Tą patį organizuoja ir provincijose". Tada manęs paklausė, ar ta mūsų organizacija yra politinė partija. Atsakiau, kad ne, nes mūsų valstybėje, kaip ir Lenkijoje, yra autoritetyvinė santvarka. Ir dar pabrėžiau, kad „Naujosios Romuvos" judėjimas nėra kurios nors vienos krypties, bet apima visą kultūrinį klodą ir plačiausios visuomenės rūpesčius. Po iškeltų įvairių konkrečių klausimų dar ilgokai šnekučiavomės, gaivindamiesi „slivovica" ir gana draugiškai išsiskyrėme. Kai likau vienas su savo palydovu, jo paklausiau: „Kodėl tie ponai taip labai domėjosi „Naujosios Romuvos" veikla?" Jis pareiškė, kad pas juos buvo galvojama, jog gali ateiti laikas, kad „Naujosios Rmuvos" judėjimas gali tapti vadovaujanti partija Lietuvoje.

Iš Krokuvos dar nuvažiavau keletai dienų į Vilnių ir tada vėl per „žaliąją sieną" grįžau į Kauną. Tuojau pat susitikau su Keliuočiu, pasidalinome mano kelionės įspūdžiais ir nuėjome į „savo" — Konrado kavinę. Prie mūsų dar prisidėjo literatai Albinas Herbačiauskas ir Faustas Kirša. Mūsų mintys ir pokalbis koncentravosi apie esamą kultūrinę būklę. Lietuvoje išaugęs ir mūsų kultūrą reprezentuojąs elitas buvo užblokuotas ir laikomas kaip ir užkulisyje, o tuo metu jau buvo išugdyta materialistinėj ir karjeristinėj tendencijoj generacija, kuri ignoravo mūsų tautinės kultūros poreiškius. Dailė, literatūra, muzika atsidūrė daugiau pramoginėj pozicijoj. Lietuvos kultūros ugdymas ir jos reprezentavimas priklausė nuo asmenų, kurie kultūrinėje srityje buvo išskirtini profanai, kuriems rūpėjo ne tiek pati Lietuvą, kiek jų asmeninis populiarumas ir nauda. Užsienių reikalų ministerija dar rodė iniciatyvą populiarinti mūsų kultūrinius pasiekimus ir istoriją svetur. Tie mūsų „litininkai" — nuo žodžio — litas — (išeivijoje galėtume sakyti „dolerininkai"), jau buvo nustūmę į pašalį ir Maironį, ir Čiurlionį, ir daugelį gyvenamos dienos reikšmingųjų vardų. Buvo jau taipgi primirštama, kad mes, dar būdami caro vergijoje, savo tautos egzistenciją metų metais išsaugojome tik savo tautosaka, tautodaile, dainomis — chorais, dramos būreliais. O mūsų liaudies menas kitataučių buvo laikomas vienas iš originaliausių ir autentiškiausių liaudies menų Europoje. Kituose kraštuose ši liaudinė kūryba jau sparčiai blėso. Tie „litininkai" pamiršo jau ir mūsų knygnešius, kurie už savo pasiaukojimą kiekvienu metu galėjo atsidurti Sibire ar žūti kur kitur. Jie („litininkai") išmoko subtiliai vaikščioti šaligatviais, šokti tango ir fokstrotą, restoranuose klausytis pramoginės muzikos ir nuotaiką keliančių dainuškų. Jiems savasis liaudies menas atrodė „ubagų" menu, o liaudies skulptūra buvo tik „balvoniukai". Netgi Čiurlionio darbai metų metais buvo laikomi drėgname rūsyje. Ar tai ne kriminalas?

Lietuvių rašytojų draugijos valdyba 1932 metais Kaune. Sėdi iš kairės į dešinę: prof. Vincas Mykolaitis-Putinas, kan. dr. Juozas Tumas-Vaižgantas, Juozas Keliuotis ir Juozas Grušas. Už jų stovi Jonas Kossu-Aleksandravičius (vėlesnis Jonas Aistis).

Toje pačioje Konrado kavinėje, mūsų susirinkimo vietoje, begurkšnodami kavą, svarstėme ir ieškojome būdų gelbėti padėtį. Tada Keliuotis tvirtai pareiškė, kad jau atėjo pats laikas jam parašyti straipsnį apie egzistuojančią dvasinę ubagystę!

Kilo Antrasis pasaulinis karas, ir tuo metu atgavome savo sostinę Vilnių. Sutarėme su Bažnytinio meno muziejaus globėjais, kad ieškosiu galimybių tą muziejų perkelti į Vilnių. Susitariau su Keliuočiu, jog ir jam padėsiu perkelti „Naująją Romuvą" į sostinę. Išgirdome, kad mūsų kariuomenė jau žygiuoja į Vilnių. Negaišdamas tuojau nuėjau pas Keliuotį ir mudu, nieko nelaukdami, įšokome į mano automobiliuką ir „nugazavome" Vilniaus link. Pusiaukely pralenkėm mūsų kariuomenę ir Vilniuje atsidūrėme pirmieji. Gavę kambarį viešbutyje, tuojau nukulniavome į Rudnickio kavinę, kuri buvo ant kampo, prieš pat katedrą. Toji kavinė buvo lyg ir mūsoji kauniškė Konrado kavinė — susitikimų ir pasitarimų buveinė. Tenai pamačiau jau pažįstamų veidų ir, mūsų laimei, radome tenai ir vilnietį meno istoriką kun. Petrą Sledzewskį-Roge. Tuojau su juo padarėme posėdėlį ir aš jam išdėsčiau savo uždavinį — Bažnytinio meno muziejų perkelti į Vilnių ir paprašiau jo pagalbos, ieškant tam muziejui patalpų. Tuojau nuėjome prie Šv. Onos bažnyčios, prie kurios buvo visas Bernardinų vienuolyno kompleksas, kuris caro laikais buvo užimtas kariuomenės. Tačiau lenkų valdymo laikais didesnė pastato dalis, iš kiemo pusės, buvo paskirta Meno akademijai. Bet pastatas iš gatvės pusės, prisiglaudęs prie Šv. Onos bažnyčios, buvo atiduotas lenkų artileristams. Tas vienuolyno pastatas buvo dviejų aukštų, su labai impozantiškų skliautų rūsiu. Vėliau tenai buvo pristatytas dar ir trečias aukštas su didelėmis salėmis. Atrodė, lyg tas pastatas specialiai ir buvo skirtas mūsų muziejaus reikalams. Dar jeigu ir pačią Šv. Onos bažnyčią inkorporuotume į Bažnytinio meno muziejaus struktūrą — situacija būtų tiesiog pasakiška. Negaišdamas laiko, kad neatsirastų kitų pretendentų tam pastatui, nuskubėjau į iškabų dirbtuvę ir užsakiau: Bažnytinio Meno muziejaus iškabą. Kai tik ji buvo padaryta, tuojau pat nunešiau ir pritvirtinau ją to pastato pačiame fasade. Keliuotis taip pat buvo tuo patenkintas, nes skersai gatvės pavyko mums išnuomoti pirmojo aukšto patalpas „Naujajai Romuvai". Žodžiu, tos dvi institucijos ir buvo pirmosios, kurios persikėlė į atgautą sostinę Vilnių. Žinoma, kol viskas buvo juridiniai patvirtinta, turėjau dar visą kupetą problemų nugalėti.

Apie pradinį įsitvirtinimą Vilniuje ir apie ten pergyventus įvykius tektų dar daug papasakoti. Tačiau apie tai pakalbėsime kita proga.

Nuomonės ir pastabos

Ką Ernestas Renan pasakė Gustavui Flaubert

Žodis, nepasakytas lietuvių rašytojų suvažiavime Clevelande

Visi mes mokėmės, anot Puškino Oniegino. "Tai šio, tai to, tai šiaip, tai taip". Tik čia nematau tokių, kaip Renanas, kurie mokėtų abi kalbas, kuriomis Kristus kalbėjo. Tas didžiai mokytas bedievis dėstė tame pačiame Collège de France, kur mūsų mielasis Adomas paskelbė iš katedros Toviankio mokslą.

Norint išgirsti, ką pasakė Renanas, pirmiau priderėtų girdėti, ką pasakė vokiečių Šileris apie poeziją ir kitokį meną. Tas taip pat buvo mokytas. Jei Goethė daug mąstė, tai pastarasis, be karo mokslo, dar mąstė apie mąstymą: žinojo ir mėgo Kanto mokslą. O norint išgirsti, ką pasakė Šileris, pirmiau reikia žinoti, ką pasakė, sako Aristotelis, kauzacijos mokslo tėvas. Deja, prieš Aristotelį buvo Platonas, tai nuo Platono reikėtų ir pradėti (neminint jau Parmenido).

Šitaip užsivedęs, tu nebūsi klaidingas niekados — visur ir visados, completely wrong, anot Roy McMullen, amerikiečio piloto Paryžiuj, gražiai įsitaisiusio, arba Stepono Gilsono, prancūzo profesoriaus Toronto universitete.

Kunigai, ponai ir poetai, ką pasakė Platonas, poetams geriau negirdėti. Geriau pasakyti tik į ausį, nei graikiškai, nei lietuviškai, tik angliškai. Platonas pasakė, neišsigąskite, kad poetas kuria in the mad state with irrational part of his soul. Manau, gerai žinote, kas tai yra... Jei anglams ir amerikiečiams žodžio mad reikšmė ne vienodai nemaloni, tai Platonas kitoje vietoje dar nemaloniau paaiškino. Štai, there is no invention (kūrybos) until poet is out of his senses and no more mind is in him. Taigi, kunigai, ponai ir poetai, kalba jau aiškiai eina apie... žinote apie ką, apie pamišimą.

Aristotelis, sako, davęs mūsų tėvams mokslą ir žinojimą, Platonas — išmintį. Per 2000 metų Europos filosofija buvo tik footnotes of Plato. Kas liečia poetą, Platono išmintis supuolė su mūsų senų motinų apdairumu: lietuvės motinėlės nemėgo plikų kavalierių iš miesto, nei poetų, nei pisorių. Skirtumas tik toks, kad Platonui poetas buvo pamišęs valandomis, kai rašydavo, mūsų motinos poetą laikė visam laikui pamišusiu, kvailiu, kažkokiu nevykėliu à la Pierre Gringoire.

Toks poetas buvo per 2000 metų. Po paskutinių pagonybės žiedų, Horacijaus, Propercijaus, Tibulo lyrikos, be Pranciškaus Petrarkos, drąsesnis žodis netarpo krikščionybės eroje. Kad žmonės laukė pasaulio galo, antrojo Kristaus atėjimo. Įsidrąsinę žonglieriai, trubadūrai ir minezingeriai skambiai dainavo, bet ir tie, deja, meilėje atpildo — negavo. Ne poezija, o architektūra, skulptūra ir tapyba daugiau kūrėsi, lyg Kristui pasitikti ir jam patikti. Kai Kristus vis lūkuriavo, lobis atiteko Jonui Ruskin (The Seven Lamps of Architecture, The Stones of Venice)

Kunigai, ponai ir poetai, dar apie Aristotelį, kol išgirsim, ką pasakė Renanas. Laimingas tas, kuris žino daiktų priežastis, Aristotelis sakė, o laimingiausias, kuris žino galutines priežastis (ultimate causes). Pozytyvistams ir egzistencialistams užtenka žinoti kaip vietoj kodėl (laws of phenomena). O be mokslo laipsnio, be titulų paprastam lampistui, užuot pigiai aiškinus įvykių priežastis ar eigos dėsnius, geriau sakyti: atsitiko. Štai po 2000 metų po Platono atsitikimo, kad Martynas Liuteris popiežiui pasakė, jog žmogaus protas — kekšė. Paskui atsitiko, kad Emanuelis metafizikoj Ding an sich atsižadėjo, protu à priori spręsmams netikėdamas. O kai Williamas Blake, norėdamas pralenkti Šv. Joną Apaštalą, nupiešė ir smulkiai aprašė jungtuves dangaus su pragaru, protingasis Renanas persigandęs pasakė: **"Le temps viendra que l'art ne sera qu'une chose du passé"**. Pasakė, ir gerai, kad greitai iš šio pasaulio pasitraukė: nepatyrė, ką Haideggeris paskui sakė. Kad tik tada prasideda tikrasis mąstymas, kai pamatome, jog protas yra didžiausia kliūtis mąstymui. Kai Zigmundas Freud ir Gustavas Karolis Jung protui nugalėti pridėjo antspaudą, tik tada paaiškėjo, kad Platonas visą amžių su poetais kariavo, pats nežinodamas ką daro: ne protas kuria meną, tik proto nekontroliuojamos iracionalios dvasios galios.

Kunigai, ponai ir poetai, baisų dalyką Renanas pasakė: menui ateina galas. Ar turime tam tikėti be įrodymų, ar turime tyrinėti, anot Sokrato, kad menui ateina galas? Daug kas ką pasakė. Kad saulė sukasi aplink žemę, kad gandrai vaikus neša, kad mūsų tėvų tėvas Adomas buvo be bambos. Dr. T. E. Reinhard apie tai net knygą parašė. Klausyk, ką čia kas sako. Ir Platonas sakė, o jam suprasti reikėjo dviejų tūkstančių metų. Jaunystė kitaip sako:

Pasistūmėk pirmyn, planeta!
Naujus parinkom tau kelius.
Nusviedus kiautą nudėvėtą,
Vėl prisimink metus žalius".

Tai žodžiai Vilniaus filareto, buvusio Collège de France profesoriaus, kurį paskui Renanas pavadino milžinu lietuviu. Tai tarp ko kita.

Kunigai, ponai ir poetai, geriau apie Friedrichą Nietzsche. Tas numatė, kad tol nebus tikrojo meno, kol žmonės tikės į Dievą ir gramatiką (Petrus Daminian i pirmasis pradėjęs linksniuoti Dievo vardą) Jei iš tikro iki šiol tikrojo meno nebuvo, išskyrus Šv. Jono Apaštalo Apokalipsę, tie septyni angelai, pučią ten skardžius trimitus, tai Po, Blake, Joyce, Picasso, Majakovskij ir graikų Xenakis pučiąs ne vieną, o du trimitu (matematiškos muzikos novatorius). Vladimiras Nabokovas trimito neturėjo, tik veizėkite, rankoje — pasėkelį. Tennysonui, Balzakui, Gorkiui, Thomui Mannui ir kitiems kamšos gamintojams pasėkeliu per galvas kad dėjo, tai dėjo. Žinoma, ir Renanui, kad protu nesuprato Apokalipsėj gimdančios moteriškės.

Kunigai, ponai ir poetai, užmirškime ir mes tą jautį Balzaką ir poetus, išbalzamuotus akademikų, o laikykimės egzistencinės filosofijos credo, kas liečia meno ir grožio sampratą. Štai autoritetai. Heideggeriui būtis (Sein) belaikė ir amžina. O būtyje grindžiasi poeto žodis, sudaras apmatus tokiai dimensijai, kurioje daiktai ir įvykiai darosi prasmingi buičiai (Dasein). Ar ryšys tarp Sein ir Dasein belaikis, to Heideggeris nepasako. Tik meno galo jokiu būdu nemato, kol žmogus žemėje gyvena (in setting up a World to set forth the earth), ko Renanas ir Šileris nematė.

Kitas egzistencinės filosofijos šulas, Arturo B. Fallico savo Art & Existentialism knygoje be tūpčiojimo pakerta senus estetikos principus, kurie grožį neskyrė nuo meno ("Identification of art with the beautiful has ever been a pervasive error in aesthetics"). Tokios pat nuomonės ir Džiordžas Santayana. Jei Platonas Šv. Augustino dėka buvo sutaikintas su krikščionybe, per 2000 metų vis tiek menas buvo pajungtas moralei ir grožiui. Nemoralūs meno kūriniai buvo neleidžiami. Bažnyčia turėjo draudžiamų knygų indeksą, valstybė pavartodavo bausmes, net kankinimus už laisvą drąsesnį žodį.

Ką turi daryti skrupulingas moralus meno kūrėjas, Arturo B. Fallico nesileidžia į skrupulus. Mūsų Maironis à priori atsižadėjo laisvės kūryboje, Putinas, ką darys, ieškojo aukso vidurio. Geriau su Majakovskiu: negalėdamas pasakyti kūrėjo tiesos — nusišovė. James Joyce begėdiškų dalykų nesigėdino, nes rašė visados išgėręs. Dovydui Herbertui Lawrence pornografija tik tada buvo, kai tėvas sakydavo savo dukteriai: "Du bist wie eine schoene Blume".

Šileris ir Renanas apsiriko, toliau sako Arturo B. Fallico. Ne menui ateis galas, o grožiui, tam, kas grožiu buvo laikoma nuo Platono iki Futuristų Manifesto (1911). Jei Romeo ir Julijai buvo graži vieversėlio giesmė, tai Luigi Russolo koncerto futuristai grožėjosi daužomų langų stiklų skambėjimu, skardos ir šukių tarškėjimu. Arnoldas Schoenbergas ir René Leibowitz, dvylikatonės muzikos pirmūnai, tuo grožėjosi. Iškeldamas Picasso genijų, Art & Existentialism autorius teigia — sunku tikėti — kad didele dalimi menas — bjaurus. Šalia prancūzų Gabriel Marcel, iracionalinės galios klausimą literatūros ir meno kūryboje iškelia kitas egzistencinės filosofijos filosofas. Tai Williams Barrett, **Irrational Man** knygos autorius, New Yorko universiteto profesorius, „Atlantic" meno ir literatūros kritikas.

Kaip tu pritaikysi Aristotelio kanonus James Joyce Ulysses šedevrui, klausia W. Barrett, kur horizontalinėj plotmėj grožis, šykštumas, lyrika, epas, patosas ir komizmas eina pirmyn kartu per daugiau 700 puslapių be jokio kilimo į atomazgą, ne tiek sąmonės, kiek pasąmonės varomas veiksmas? "The more the creation unconscious, the more powerful", pritaria anglų W. Yeats. Be iracionalinio elemento, be absurdo veiksmo personažai taip pat bus nepilni.

Kunigai, ponai ir poetai, netikėkite Renanui: menas be galo. Čia kažkas įtartino, kad bedievis, pranašaudamas galą, gailėtųsi krikščioniško meno. Štai moderni armija, pasiruošusi jums ateityje parodyti tikrąjį meną containing universals within object particulars. Jei Majakowskis nusišovė, Allan Ginsbergas tvirtai ant kojų stovi. Šalia jo people helping change happen. Be Schoenbergo ir Leibovičiaus turime visą avangardą Paryžiuje muzikų, skulptorių ir tapytojų: Petrą Boulez, Aleksandrą Calder, Dovydą Smith, Henriką Moore, Pranciškų Bacon, Luigį Nono ir Joną Dubuffet, avangardiškiausią, tapantį ne dažais, o mėšlu. Tarp tųjų ir Jokūbas Damala, visai nenumanąs kas gramatika. Kunigai, ponai ir poetai, tai matote, pildosi Nietzshės pranašavimai.

Įpratę džiaugtis apgaulinga Lizos šypsena, Venera, Afrodite, šalia Šv. Dzidoriaus, daužančio grumstus ant buožės lauko, pripraskite džiaugtis, pamatę drobėje modernų žmogų, nuogą, nulupta oda, supjaustytą į gabalus, išmėtytus po visus pašalius.

Kunigai, ponai ir poetai, jei kada nors krikščionybei bus galas, Kaip Jokūbas Joyce kad sako, jei ateis Nietzschės puikusis Antikristas, turėsime meną at the merci of irrationall forces. Jei? Menas be galo.

Ten valgęs ir gėręs

Pr. D. Girdžius

Viktoras Vizgirda — Vasara (aliejus)

Viktoro Vizgirdos tapybos darbų paroda rugpjūčio 28 d. atidaroma Ondine galerijoj, Cape Cod – 12 Fire Station Rd., Osterville, MA. Paroda ten vyks iki rugsėjo 5 d. Galerija atdara nuo antradienio iki ketvirtadienio tarp 1 ir 5 val. popiet, o penktadieniais, šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 1 iki 8 val. vak. Atidarymo pasisvečiavimas galerijoje rugpjūčio 28 d. nuo 6 iki 8 val. vak.

NAUJI LEIDINIAI

• **ATEITIS, 1982 m., Nr. 4.** Ateitininkų Federacijos leidžiamas katalikiškos-lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Vyr. redaktorius – kun. dr. Kęstutis Trimakas, 850 DesPlaines Ave., Apt. 409, Forest Park, IL 60130. Administratorius — Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje – 9 dol., garbės prenumerata — 15 dol., susipažinimui — 7 dol., Pietų Amerikoje — 5 dol., kituose kraštuose — 7 dol. Žurnalas spausdinamas „Draugo" spaustuvėje, Chicagoje.

Šio „Ateities" numerio pagrindinis dėmesys skirtas rezistencijai Lietuvoje. Visa tai plačiai nušviečia Vytauto Vardžio straipsnis „Pogrindžio rezistencija Lietuvoje". Tai istorinė, vienoje vietoje sukaupta ir įžvalgiai pakomentuota medžiaga, kurią akivaizdžiai papildo gyvenimiškai dokumentinės nuotraukos. Lyg ir tos pačios temos tik daugiau išeiviška prasme pratęsimas yra Kazio G. Ambrozaičio raštas — pranešimas „Mūsų rūpestis — Lietuva". Apie ryškiuosius kovotojus už žmogaus teises Lietuvoje rašo Gintė Damušytė.

• **ATEITIS. 1982 m. gegužės mėn. Nr. 5.** Ateitininkų Federacijos leidžiamas katalikiškos-lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Vyriausias redaktorius — kun. dr. Kęstutis Trimakas, 850 Des Plaines Ave., Apt. 409, Forest Park, IL 60130. Administratorius — Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago IL 60629. Prenumetata metams JAV ir Kanadoje — 9 dol., garbės prenumerata — 15 dol., susipažinimui — 7 dol., kituose kraštuose — 7 dol., Pietų Amerikoje — 5 dol. Atskiras numeris — 1 dol. Šį numerį redagavo ir išdėstė Aldona Zailskaitė.

Numerio pagrindinis akcentas — dr. Kęstučio Skrupskelio Ateities jubiliejiniame kongrese 1981 m. rugsėjo mėn. 6 d. skaityta paskaita „Tautinė kultūra ir mes", įžvalgiai vertinanti išeivijos išskirtinę padėtį, tiek teigiamai, tiek neigiamai, visos lietuviškosios kultūros atžvilgiu ir stumianti ateitininkus imtis tų uždavinių, kurių tėvynėje gyvenantys negali atlikti, nes „be mūsų, lietuvių kultūra pasiliks — kai kuriais atžvilgiais net ir visam laikui — nepilna".

Taip pat iš praėjusio kongreso — kun. dr. Viktoro Rimšelio, MIC, pamokslo tekstas, primenantis ateitininkams, kad „mūsų sąjūdis yra Dievo ir žmonių darbas, ir nuo mūsų priklauso, kad jis išeivijoje neišblėstų". Knygų skyriuje Marija Eivaitė-Hauser išsamiai atskleidžia Czeslawo Miloszo „Įsos slėnį". Spausdinami Prano Naujokaičio eilėraščiai ir Prano Pusdešrio scenos vaizdelis „Vilniaus varpininkas", suvaidintas 1981 metais Adelaidėje. Labai maloni staigmena Jurgio Gliaudos aprašomas susitikimas su instrumentine Bruno Markaičio muzika.

Pačių jaunuolių kūryba šiame numeryje tai Ramintos Pemkutės gyva ir vaizdinga kalba parašytas, natūralius dialogus išvystantis prozos gabalėlis „Po vasaros seka ruduo", Gintos Remeikytės 1981 m. Ateities studentų jaunimo kūrybos konkurse premijuotos eilės „Pokalbiai su broliu", ir Jono Alšėno įtaigiai parašyta, subtiliai norimą jausmą perteikianti istorija „Jungianti grandis".

Atžalų skyriuje rašo patys jaunieji. Numeris iliustruotas ne vien meniškomis fotografijomis, bet ir M. K. Čiurlionio paveikslu bei L. Liutikos ir R. Lukošiūno linoleumo raižiniais.

• **DABARTINĖ LIETUVIŲ KALBOS RAŠYBA.** Redagavo **Juozas Vaišnys, S.J.** Medžiagą apie rašybą ir skyrybą paruošė Juozas Vaišnys, S.J., apie svetimųjų tikrinių vardų rašybą — prof. dr. Antanas Klimas. Išleido JAV LB Kultūros taryba 1982 m. Mecenatas — Lietuvių Fondas. leidinys 56 psl., kaina 3 dol., su persiuntimu — 3 dol. 70 centų, gaunamas ir „Drauge".

Tai labai parankus leidinys kiekvienam lietuviškai kalbančiam ir rašančiam. Rašybų projektam įvairuojant, lig šiol net ir knygas rašantiems ir laikraščius prirašantiems būdavo keblu susigaudyti ir tuoj pat patikrinti, ką, kur, kada ir kaip rašyti. Visi šie rūpesčiai dabar atpuls, turint po ranka Kultūros tarybos išleistą parankinį leidinį, gražiai metodiškai sutvarkytą ir nurodantį visas lietuviškosios rašybos smulkmenas ir stambmenas.

• **WORLD LITERATURE TODAY, Volume 56, Number 2, Spring 1982.** A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Pasaulinės apimties literatūros žurnalas. Redaguoja Ivar Ivask, 630 Parrington Oval, Room 110, Norman, Okla., 73019. Administracijos adresas: 1005 Asp Ave., Norman, Okla., 73019. Asmeniškoji metinė prenumerata — 23 dol., bibliotekom ir įstaigom — 35 dol.

Šį kartą korpusinės žurnalo dalies straipsniai ir nuotraukos skirti žymiam šių dienų prancūzų rašytojui Michael'iui Butor'ui. Žurnalo numeris per 200 didelio formato puslapių, iš kurių daugiau pusę užima viso pasaulio literatūrų naujųjų knygų recenzijos. Šį kartą recenzuojamos tokios lietuviškosios knygos: Kazio Bradūno „Užeigoje prie Vilniaus vieškelio" (R. Šilbajoris), Liūnės Sutemos „Vendeta" (R. Šilbajoris), Bitės Vilimaitės „Vasaros paveikslėlis" (V. Kelertienė) ir Eduardo Cinzo „Mona" (D. J. Valiukėnaitė). Įdomu ir tai, kad mūsiškės literatūros kritikės žurnalo puslapiuose patalkina dar ir kitom literatūrom: B. Ciplijauskaitė ispanam recenzuoja Blas de Otero „Expresión y reunión: A modo de antologia" (Sabina de la Cruz, ed. Madrid. Alianza. 1981) ir V. Skrupskelytė recenzuoja prancūzams Etiemble „Trois femmes de race" (Paris. Gallimard. 1981).

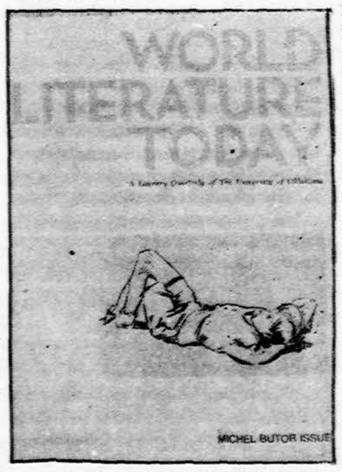

• **TECHNIKOS ŽODIS, 1982 m. balandis - birželis, Nr. 2 (176).** Leidžia Amerikos Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos Chicagos skyriaus technikinės spaudos sekcija. Išeina kas trys mėnesiai. Vyr. redaktorius — V. Jautokas, 5859 S. Whipple St., Chicago, Ill. 60629. Administratorius — Antanas Brazdžiūnas, 7980 W. 127 St., Palos Park, Ill. 60464. Metinė prenumerata — 6 dol., studentams — 2 dol.

Šį numerį redagavo V. Jautokas ir J. Rimkevičius. Rašo: J. Žalkauskas, „Lietuva seniausiuose Europos žemėlapiuose"; R. Vaitys, „Bandymai sumažinti geležinkelių bėigiavos priežiūros išlaidas"; B. Jaselskis, „Cheminė amplifikacija"; A. Kerelis, „Architektūra ir jos kūrėjas"; F. Palubinskas, „Nepiniginė prekyba pasaulinėje rinkoje"; J. Polikaitis „Organinių denginių sankabumas — metalo paviršiaus įtaka"; A. Tamašauskas, „Lietuvos gotika"; A. M. Vygantienė, „Antibiotikai". Informuojama apie architekto Edmundo Arbo laimėtą Kalifornijos valstybės namų projektavimo konkursą, apie Latvių inžinierių sąjungą, ALIAS skyrių veiklą, lietuvių paskelbtą vėliausią technikinę literatūrą.

John Cheever

(Atkelta iš 3 psl.)

surdus, bet taip pat neretai padeda savo veikėjams pasiekti jų norų išsipildymo. Tokie ėjimai skaitytojui sukelia juoką ir akimirkai išlaisvina sielą. Prieš skaitytoją skleidžiasi galimybės, kurių jis šiaip ir liktų nepastebėjęs. Pavyzdžiui, romane "Falconer" vienas kalinys iš kalėjimo pabėga persirengęs kaip angelas (kardinolą atvežusiu helikopteriu), o knygos herojus kalėjimą palieka kaip grafas Monte Cristo — maiše. Pasirodo, yra visokių būdų iš gyvenimo "kalėjimų" išsivaduoti. Novelėje "The Jewels of the Cabots" niekadėja pagrindinė veikėja vis skelbia ir džiauna ant virvės savo deimantus — pagaliau, jai nežinant, juos nusikabina duktė ir dingsta pradėti naują gyvenimą Egipte. Galop, Cheever yra stiliaus meistras — daugelis jo novelių siekia perduoti ne tiek įvykių eigą, kiek tuos įvykius pasitinkančią nuotaiką, kuriai būdinga įžvalgumas, švelni ironija ir atlaidumas, ir vengiama nesantūraus dramatizavimo. Tai jis atlieka savo labai savitu elegišku pasakojimo stilium, kur kiekvienas paskiras žodis pajėgia jausmą reikiamai moduliuoti.

John Cheever gimė 1912 Quincy mieste, Massachusetts. Vienintelė jo lankyta mokslo įstaiga buvo Thayer Academy, iš kurios jis septyniolikos metų amžiaus buvo pašalintas už rūkymą ir tinginiavimą. Nepraėjus nė metams, pasirodė jo pirmoji novelė, pavadinta "Pašalintas". Ilgokai jis rašė tik noveles, kurių dauguma atspausdinta "New Yorker" žurnale, ir nereta buvo premijuota. Už pirmąjį romaną "The Wapshot Chronicle" 1958 jis gavo "National Book Award". Sekė kiti trys jo romanai The Whapshot Scandal" (1965), "Bullet Park" (1969) ir "Falconer" (1977), taip pat premijuoti. Savo noveles yra išleidęs septyniuose rinkiniuose, o 1978 m. už išleistą tų novelių pilnatį gavo Pulitzer Prize. Šių metų balandžio mėnesį jam buvo suteiktas "National Medal for literature" už jo įnašą į Amerikos literatūrą. Jo skaitytojai, ir dabartiniai ir būsimieji, liks dėkingi rašytojui, kuris įstengė jiems parodyti, kad pasaulis yra dar neišsemtas savo galimybių gelmėje, kad nors ir sukaustytas blogio varžtų, viduje jis vis dėlto slepia laisvės pažadą ir laiks nuo laiko duoda mums progą atsinaujinti. Kada tiek daug kitų jo kartos rašytojų jautėsi priversti siaurinti ir tuo pačiu skurdinti žmogiškos patirties lauką, Cheever nuolat jį plėtė ir turtino skaitytojų jausmų ratą.

A. L.

• **EGLUTĖ, 1982 m. birželio mėn.** Lietuviškas laikraštėlis vaikams išeivijoj. Leidžia ir spausdina seselės putnamietės. Vyr. redaktorė — ses. O. Mikailaitė. Administruoja Danguolė Sadūnaitė. Redakcijos ir administracijos adresas: Eglutė — Immaculate Conception Convent, Putnam Conn. 06260. Metinė prenumerata — 7 dol.

Puslapiuose daug eilėraščių, apsakymėlių, pasakų, juokų, galvosūkių ir pačių vaikų kūrybos. O visa tai dar iliustruota piešiniais.

• **SKAUTŲ AIDAS, 1982 m. gegužės mėn.** Lietuvių skautų sąjungos mėnesinis laikraštis. Leidžia LSS Tarybos Pirmija. Redaguoja Antanas Saulaitis, S. J. 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 5 dol.

Leidinys yra ne vien tik praktiškas skautavimo vadovas, bet ir religinės bei tautinės minties skleidėjas jaunime ir aplamai lietuviškoje bendruomenėje. Medžiagos apstu ir skautukams ir vadovams. Puslapiai gražiai iliustruoti piešiniais ir nuotraukomis.

Ketveriukė lietuvių rašytojų suvažiavime, Clevelande, š.m. gegužės 22.d Iš kairės į dešinę: Alfonsas Šešplaukis — Tyruolis, Povilas Gaučys, Eduardas Cinzas ir Anatolijus Kairys.

Nuotr. Vlado Bacevičiaus